

דמויות בחרס

דמויות בחרס

אנה בק
טלה זיו
דוד מוריס
דני קרמן
ציונה שמשי

הסבר לילדים
מגיל 10 ומעלה
מפי האמנים

מוזיאון ישראל, ירושלים, אגף הנוער על שם רות, חורף התשמ"א

חוברת זו הוצאה לאור בעזרת קרן הדסה ורבקה רוזנבליט

אוצרת אחראית: אילה גורדון
עיצוב הקטלוג: זיוית ניסילביץ
עריכה לשונית: אפרת כרמון
תצלום השער: נחום סלפק
התצלומים באדיבות האמנים
לוחות: טפּשר בע"מ, ירושלים
עטיפה: דפוס קל, תל-אביב
סודר ונדפס בדפוס אקדמי, ירושלים
חורף תשמ"א

חמישה אמנים ישראליים מפסלים דמויות של אנשים. הנושא משותף לכולם, אך כמה שונות הדמויות זו מזו!

יש דמויות ענקיות, שפניהן ללא תווים, אך מסביבן חפצים שונים מפוסלים בחומר. לצדן עומדות על הרצפה דמויות זעירות, היוצרות בנו הרגשה שאנחנו ענקים כגוליבר, או אחרות, המזכירות לנו דמויות אדם ננסיות בתוך נופי סלעים אדירים. ויש דמויות המחוברות מאברים שונים בצורה מוזרה, שאינני יודעת אם דמות אדם להם או דמות חיה.

כל אמן יצר עולם משלו. לעתים מעוררת בנו יצירתו רגשות חרדה ולעתים היא מצחיקה אותנו, ותמיד מגרה היא את דמיוננו ואת סקרנותנו. בחוברת זו מסביר כל אמן, לפי דרכו, מה רצה לומר לנו באמצעות פסליו, וגם מספר מעט על עצמו.

כל הפסלים הללו עשויים מחרס, הלוא הוא חומר (הקרוי בטעות חימר) שנצרף בתנור. האמנים עובדים בחומר בעודו טיין רך ומפסלים בו את הדמויות כשהן חלולות מבפנים. אחרי שהפסלים התייבשו מכניסים אותם לתנור צריכה, שחוממו מגיע ליותר מ-1100 מעלות, ושם הופך החומר לחרס שאינו נמס עוד במים (החומר נצרף). אילו נכלאה בועת אוויר בתוך החומר, היא היתה מתפשטת בחום התנור וגורמת לפיצוץ גוש החומר. כדי למנוע סכנה זו אין הקדר מפסל בגושים אלא בשכבות חומר דקות, ולכן הפסל חלול. אחרי שהפסל נצרף, יש הצובעים אותו בצבעים שאינם נשרפים בתנור,

או מצפים אותו בשעווה, כדי שיהיה צבעוני ובעל ברק קל, אולם יש קדרים המושחים את הפסל בחומר צבעוני, הנמס בתנור בחום נמוך והופך לשכבה זכוכיתית המצפה את הפסל. הציפוי שנוצר נקרא זיגוג.

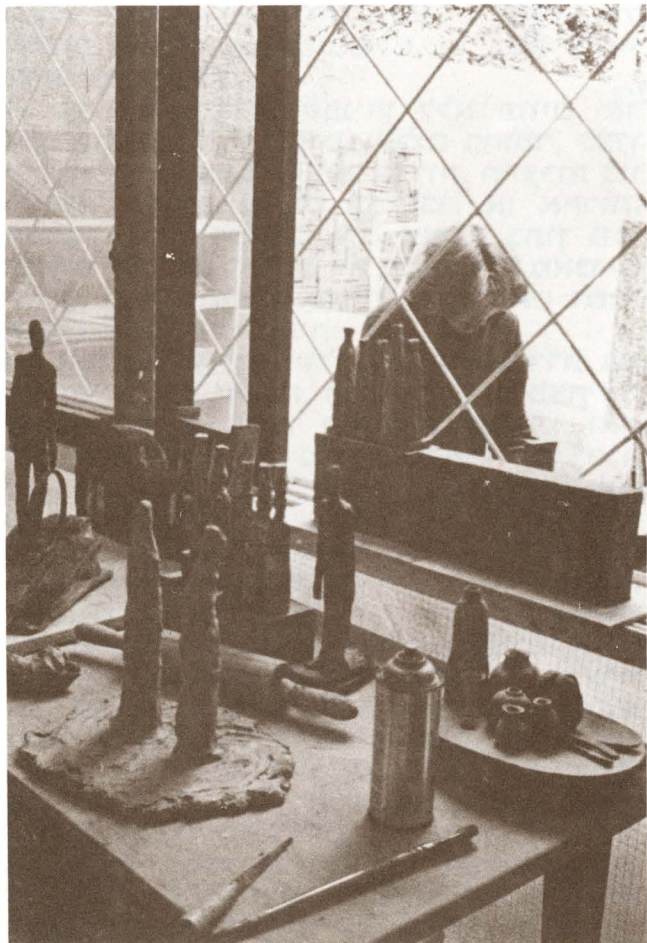
מתי התחילו האנשים לפסל דמויות אדם בחומר?

במוזיאון ישראל נמצא את התשובה באולם הפרהיסטורי. שם נראה אלת פריז קטנה ושמנמנה המפוסלת מגוש חומר. צלמית עתיקה זו גילה כ-8000 שנים והיא איננה חלולה. היא נשרפה בוודאי בחום נמוך מפני שהאדם עוד לא גילה שכדאי לפסל פסל חלול. אולם לא רחוק ממנה מוצגת דמות אשה ועל ראשה מחבצה (כד לעשיית חמאה) — אולי גם היא שימשה אלת פריז. דמות זו כבר גדולה יותר, חלולה ומקושטת בצבעים. ואכן, היא צעירה יותר — גילה כ-6000 שנים.

מאז ועד היום מפסלים האמנים פסלים בדמות אדם, לרוב לא למטרות קישוט, אלא כדי לספר באמצעותם סיפור רציני על האדם, על הרגשותיו ופחדיו ועל מקומו בעולם.

אילה גורדון
חורף תשמ"א

אנה בק

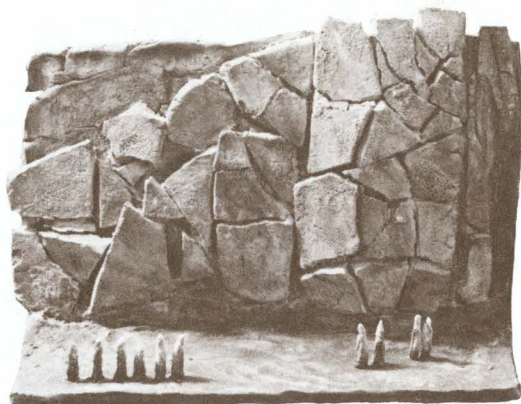
באתי לישראל מאיטליה. זוהי ארץ מלאת-יופי, שאפילו הכפרים הקטנים והנידחים שבה עשירים בהיסטוריה ובאמנות. אני נולדתי בעיר גדולה, ברומא, ומרגע שפקחתי את עיני ראיתי מסביבי עולם יפה. בהתחלה לא ידעתי, כמובן, שיכול להיות אחרת. הרבה שנים עברו עד שהבנתי איזה מזל היה לי.

המזל שיחק לי תמיד, גם בדברים אחרים. למשל, הורי התעניינו באמנות והיו לוקחים אותי אתם בנסיעותיהם באירופה. וכך זכיתי, עוד בהיותי ילדה, לראות יצירות אמנות רבות. הן הרשימו אותי מאוד, ואף כי כמה מהן לא ראיתי מאז, נדמה לי שאני זוכרת אותן כאילו מאתמול. תמיד אהבתי לצייר, אבל יותר מזה אהבתי לכתוב. רציתי להיות עתונאית, משום שחשבתי שזה מקצוע שיאפשר לי להרבות בנסיעות, להיות תמיד במקום שבו מתרחשים האירועים החשובים, ולספר עליהם בכתב. אבל שוב שיחק לי המזל וחלומי לא התגשם. התחלתי ללמוד, אך הלימודים לא סיפקו אותי. היתי מבולבלת לגמרי ואומללה למדי (גם אנשים בעלי מזל לפעמים אומלים באופן זמני). ואז נרשמתי, ככה סתם, לקורס רישום ופתאום מצאתי בזה סיפוק. התחלתי ללמוד ציור והפעם לא שיניתי את דעתי, אלא שגם את הלימודים האלה לא סיימתי, מפני שנישאתי לתלמיד מהכיתה (בעלי עדיין צייר). עברנו לגור במקום אחר והייתי עסוקה בגידול שלוש בנותיי.

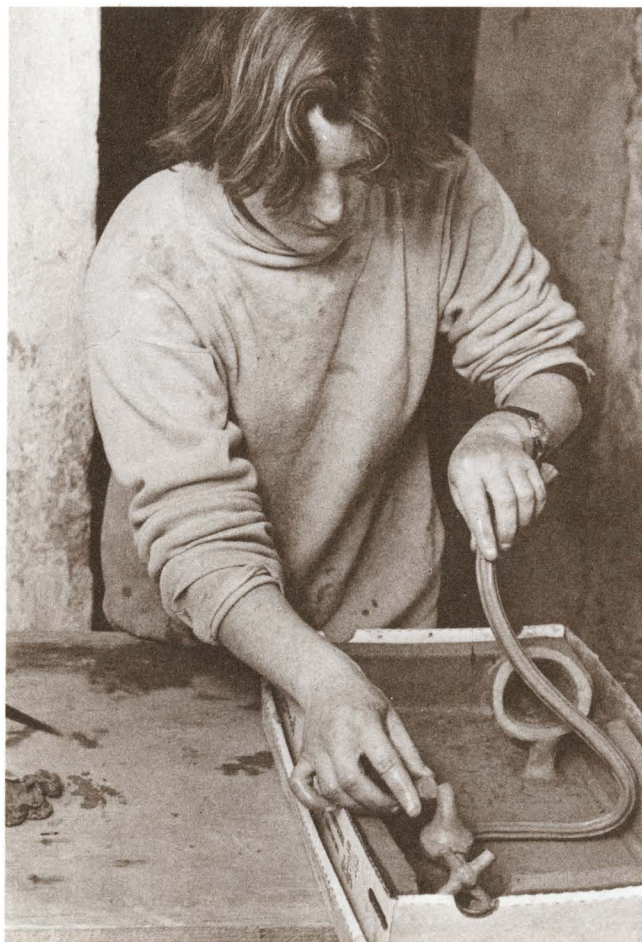
כשהילדות היו קטנות התעניינתי בכל הקשור לעולם הילד ואז פתחתי סדנה לציור לילדים. יום אחד הרגשתי שחשוב שלתלמידי יהיה גם חומר, וכמובן שגם אני התחלתי לשחק בו. המשחק הזה מילא אותי עד כדי כך, שלאט-לאט חדלתי מכל פעילות אחרת ועברתי לקדרות. זה היה לפני כעשר שנים. כמעט מייד ראיתי שהכדים שלי מעניינים יותר כשהם יחד, בקבוצות — הם מפתחים מעין רב-שיח, מערכת יחסים בינם לבין עצמם. יצרתי קבוצות קטנות של כדים וערכתי אותן על בסיס דומה למזבח קטן. העבודות האלה מזכירות ממצאי חפירות מאיזו תרבות פשוטה ועתיקה. עד היום אני עושה עבודות ברוח זאת ובזמן האחרון גם הוספתי דמויות, שאותן אני מציגה כאן.

מה הביא אנשים ליצירה אמנותית כבר בזמנים עתיקים מאוד, לפני תחילת ההיסטוריה? היה זה הפחד מהעולם והצורך בתקווה. בני העולם הקדמון היו מביאים מתנות למקומות המקודשים: מעט מזון בקערה קטנה, חיה שצדו או פסלונים בדמות אדם שיצרו. הם קיוו שמנחות אלו יגנו עליהם מפני זעם האלים וגם יגרמו לכך שהגשם ירד בעתו והילד החולה יבריא — הם האמינו שקרבנם יעזור. אני בטוחה שהתקווה הזאת עזרה לאנשים להמשיך ולחיות.

גם כיום יש המבקשים להשתחרר בעזרת היצירה מפחדיהם. העולם עדיין (אולי יותר מתמיד?) מפחיד. לי עוזרת היצירה, וגם זה מזל.

טלה זיו

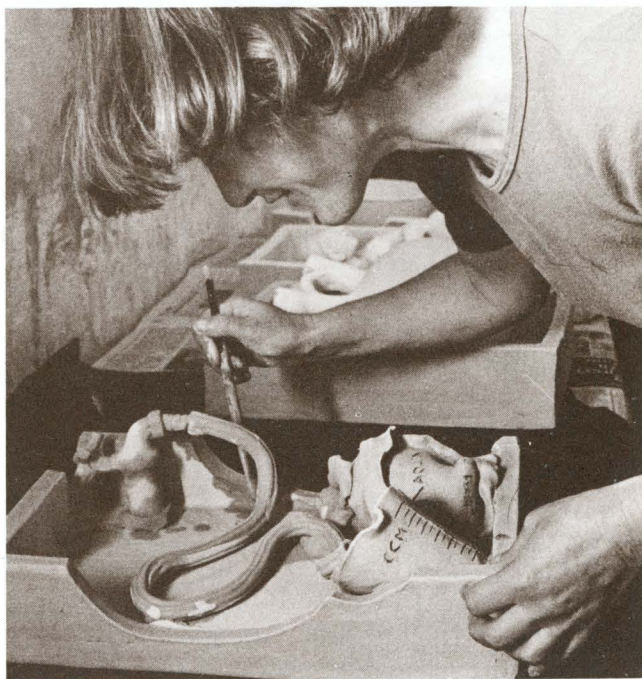
נולדתי בקיבוץ כפר-בלום שבגליל העליון. היתה לי ילדות קשה: הייתי ילדה בודדה, בית-הספר לא עניין אותי; אהבתי חיות ואהבתי לשחק בחומר. אהבתי גם לצייר, אך לא הייתי ה"ציירת" של הכיתה. חשבתי שכאשר אגדל אהיה ביולוגית או רופאה.

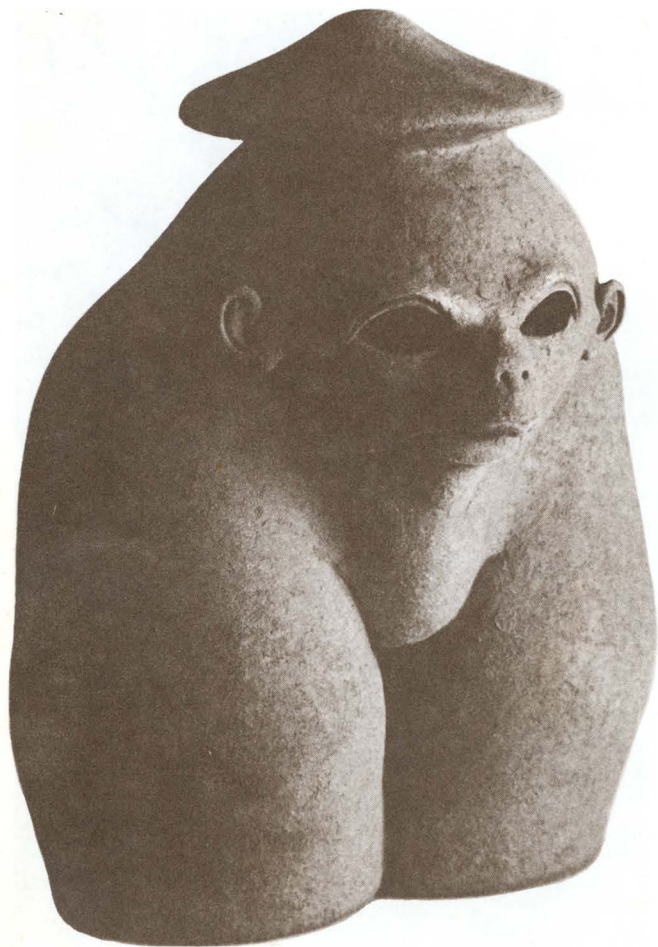
בתקופת שירותי בצבא הגעתי פעם לירושלים וראיתי שנערכות בחינות כניסה לבי"ס "בצלאל". לווייתי 20 לירות מחברתי ונכנסתי למבחן. כל האחרים מסביבי נראו בעיני גאונים והייתי בטוחה שאני אכשל, ולכן לא סיפרתי להורי על כך. תארו לכם כמה הופתעו הורי כשקיבלו מכתב שהתקבלתי! למדתי וסיימתי את "בצלאל" ל" ומאז אני קרמיקאית. זה ארבע-עשרה שנה שאני מלמדת קרמיקה כאן במוזיאון, וכן ערכתי מאז שתי תערוכות-יחיד ופיסלתי את הקיר שבאגף הנוער.

בתערוכה אני מציגה אנשים עם חפצים: תופרת, אינסטלטור, צלם ואדריכל. יצרתי אותם בלא תווים לפנייהם כי, למעשה, החפצים הם שמספרים לנו מי האיש ומה ערכו. למשל, אתה רואה חליפה מפוארת, עניבת-פרפר, תיק מהודר וכבר אינך צריך להביט בפני האיש כדי לדעת שהוא עורך-דין, או רופא, או עשיר. בחברה שלנו החפצים של האדם חשובים יותר מהאדם עצמו, והכי חשובות הן הנעליים, כי הולכים בהן, ומי שיש לו אוטו הנעלים שלו חדשות ומבריקות ... אני, כמובן, צוחקת בפסלי על העניין הזה.

בהתחלה חשבתי אפילו לא לעשות את האיש
כלל, אלא רק את החפצים שלו, אך חששתי שלא
יבינו אותי.

כשהייתי ילדה אהבתי לשחק ולספר סיפורים
בבוץ, אבל לא תמיד ידעתי להתבטא במילים. גם
היום אני מרגישה שבפסלים קל לי יותר לספר
את מחשבותי וטוב שכל אחד יכול להבין את
הסיפור שלי כמו שהוא רוצה.

בבית-ספר לאמנות, שהיה מיועד לבני-נוער בעלי כשרונות בציור, בפיסול, במוסיקה ובתיאטרון. בכיתה י"ב היתה הקרמיקה המגמה המרכזית בלימודי.

בשנים 1954-1958 למדתי קרמיקה באוניברסיטת אלפרד במדינת ניו-יורק. אחר-כך שירתי בצבא ארצות-הברית, בשנים 1958-1960. לאחר שחרורי מן הצבא יצאתי לסייר באירופה, ברכיבה על אופניים, וכך הגעתי לישראל בפעם הראשונה. סבי ואבי-סבי היו תושבי ירושלים העתיקה, ועתה הכרתי את בניהם — קרובי משפחתי בארץ. כעבור שנתיים חזרתי ארצה והייתי לאזרח ישראל. מאז שנת 1962 אני חבר קיבוץ עין-השופט. בראשית דרכי בקיבוץ עבדתי כרו" עה-צאן, אך כעבור שש שנים חזרתי לעבוד בחומר בבית-המלאכה שבקיבוצנו, יחד עם הקרמיקאית ג'ין מאיר. מאז ערכתי כמה תערוכות-יחיד והשתתפתי בתערוכות קבוצתיות.

העבודה בחומר אהובה עלי. אני נהנה מתכונתיו הפלסטיות — הוא חסר-צורה לחלוטין ואני הנותן לו את צורתו. הניגוד שבחומר מושך אותי — תחילה הוא רך מאוד ואחרי השריפה הוא הופך לאבן קשה. אני נהנה גם מן ההפתעה וההתרגשות שבעת פתיחת התנור אחרי השריפה, כי לעולם אין לדעת מה תהיינה תוצאות השריפה. אני מרבה לפסל יצורים אנושיים וחיות, ומשתדל שייראו טבעיים ואמיתיים, אף-על-פי שאני מצרף יחד חלקים שבאופן טבעי אינם שייכים זה לזה.

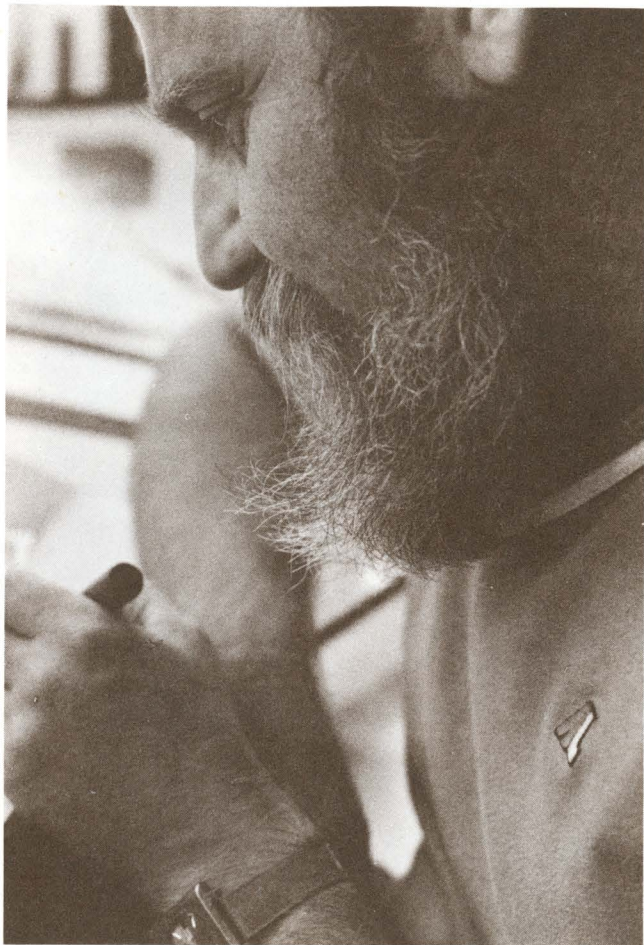
דני קרמן

נולדתי במושבה כרכור בשנת 1940. למדתי גרפיקה שימושית ואמנות באקדמיה לאמנות "בצלאל" בירושלים. משנת 1963 התחלתי לאייר ספרים יחד עם בן-דודי אריק קרמן. מאז איירתי למעלה מחמישים ספרים, בעיקר ספרי ילדים. אחד הספרים הידועים שאיירתי הוא "והילד הזה הוא אני", מאת יהודה אטלס. אני מאייר גם בעיתונים "דבר", "ידיעות אחרונות" ו"הארץ".

כמעט בכל אחד מציורי, מרכז הציור הוא האדם או פרצוף אנושי. אני מודע לכוח הרב שיש לציור של פני האדם. אני מרגיש במתח הנוצר בי כשאני מצייר פנים, להבדיל מציורי חפץ או נוף. כל קו או פירור חומר משנה את אופיו של הפרצוף ואת היחס הרגשי של המסתכל.

התחלתי לפסל בקרמיקה במטרה להכין לעצמי כלים לשים בהם את המכחולים והעטים שלי. הכלים התפתחו לפרצופים, שהיו לעתים בעלי הבעות של שדים. במשך הזמן התחלתי לפסל בלא קשר לכלים. הפיסול בקרמיקה הוא תחום שבו אני יוצר באופן חופשי, כלומר, להבדיל מהאיור, הוא אינו מוזמן ולכן ידי אינן כבולות כלל.

יצרתי סדרה של פסלים זעירים המתארים את חיי האדם מלידתו ועד מותו. בכולם שקוע האדם ממותניו ומטה בתוך המדמנה, כי החיים אכזריים. בעת הצילום הנחתי מטבע ליד הפסלון כדי שתראו עד כמה קטן הוא.

ציונה שמשי

ילידת 1939, תל-אביב.
 לימודים יסודיים, תיכוניים, אמנות — ת"א
 (מהגן נזרקתי על אי-ציור, מהתיכון
 (נזרקתי "בזכות ציור-יתר ורק ציור").
 לימודי ציור — מכון אבני; גדלתי ציירת,
 הייתי מכורה לצבעים
 (צורות שירתו את הצבעים).
 גיליתי את החומר ובגדתי בצבעים —
 הצורה היא הקובעת אופי החומר (והצבע כבר
 בו).
 החומר תמיד אדמה — אלף ניפויים וכתישה,
 והוא אדמה — אדמה של אלף שנות-אור,
 תמיד אדמה (גוליבר עדיין אגדה בלבד).
 לימודים באמריקה: בבתי-ספר (אלפרד,
 גרינוויץ),
 לימודים מהכל —
 מחיי יוס-יום וממעשה ידי-אדם,
 התוודעות ראשונה לגוליבר (יוס-יום).
 יותר מכל אני אוהבת סיפורים — יפים,
 מעניינים, עצובים, מצחיקים —
 סיפורים שאין חשיבות לאמת שבהם
 (חגיגה אמיתית).
 כך עבודות של חומר, שאפשר להשאיר בהן
 נשימה — ליטוף של אצבע היום, נעיצת ציפורן
 עצבנית מחר, אבל למחרת — הכל יבש
 (יבואו במים ושוב אבק, יבואו באש גבוהה ואם
 יינצלו — יעמדו לעולם ומתחיל סיפור חדש).

חיה בארץ (יפו העתיקה) נשואה ליכין הירש,
יוצר סרטים, ואם לילדה אחת,
דפנה-רונה (1970).

מנסה לשפר את הארץ — לגעת בכל שטחי
החיים —

והארץ, ארץ-ישראל, גוליבר היא, ואנחנו,
דור ענקים — ליליפוטנים בחיי יום-יום.
אילו הייתי זיקית הייתי מחליפה צבעים
במהירות מסחררת — מהירות גדולה מן המותר
וללא כל קשר לסביבה (זה ברור)
אני אשה, ואני מחליפה צבעים כלל.
עבודות החומר שלי הן תוצאה ישירה של חיי
כאשה.

אמרתי שאיני מחליפה צבעים ולא כן הוא —
שערי מלבין ועיני מתכהות — — —
יש ימים שאני ענק כל-יכול ויש ימים שהכל
ענקים לעומתי — (הנהגה, הפקיד והאיש
חסר-הזהות שברחוב גדולים ממני כל היום) —
ישראל גוליבר.

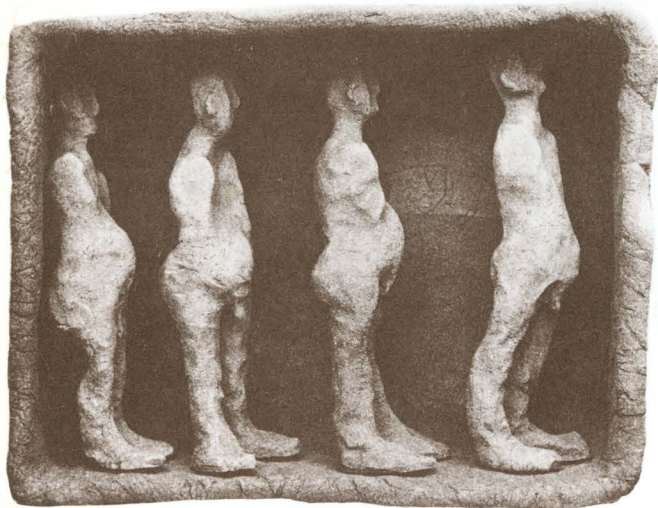
יוצרת בשטחים שונים — פיסול, קדרות,
שטיחים לרצפה, לקירות ותקרות
לעיצוב בדים ללבוש ולשירות האדם ולהנאתו,
יצירות במבני-ציבור, עבודות בשיתוף עם
התעשייה.

האדם לי מרכז היצירה וחדות העשייה —
ערך עליון.

10 תערוכות-יחיד.

28 תערוכות קבוצתיות.

יצירות באוספים בארץ ובעולם.

"גוליבר — אני ואתם"

בתערוכה באגף הנוער

120 אנשים קטנים

(30 ס"מ גובה).

חומר שרוף בשריפה גבוהה.

"משנתעורר גוליבר משנתו היה אור מלא מסביב. הוא שכב על גבו ופניו אל השמש הזורחת. ביקש גוליבר לשפשף עיניו אך לא יכול להניע ידו; חפץ לשבת, אך לא יכול לזוז ממקומו. דומה היה עליו כאילו סבך הוא מכף רגל ועד ראש בחוטים דקים מן הדקים — כל אבריו קשורים ואחוזים בהם — כל כולו כדג אחוז ברשת הדגים. "כנראה ישן הנני עדיין", הרהר גוליבר, והנה חש — משהו זוחל על פני רגלו. הנהו על בטנו, הנהו על חזהו, הנהו מתקרב לסנטר. אימץ גוליבר עינו האחת לראות מהו הזוחל עליו. מה מוזר — ליד סנטרו עומד אדם. כן, בן־אדם ממש ולו רגליים וידיים. מתחת לזרועו קשת וחץ, והוא כולו כגודל המלפפון.

חמישה כאלה יכולים על נקלה להסתדר על כף־ידו של גוליבר. ומייד נתכנסו סביבו כארבעים ברנשים כאלה. בעוצם השתוממותו פרץ גוליבר בצעקה. נבהלו הברנשים והחלו בורחים, נתק־לים ונופלים, קמים שנית וקופצים במקומם —

— — —

(מתוך "מסעי גוליבר בארץ הגמדים", מאת יונתן סויפט, תרגום ועיבוד יעקב ניב)

מוזיאון ישראל, ירושלים-אגף הנוער ע"ש רות